

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת ויקהל – שקלים תשפ"ד

ויקהל משה (ל"ה. א')

פירש רש"י למחרת יוה"כ כשירד מן ההר ע"כ. מבואר שעכשיו נצטוו על המשכן, אמנם ברמב"ן מבואר שנצטוו קודם, ועכשיו נצטוו שוב, ונתבאר באריכות בזה בפרשת תרומה.

ויקהל משה (שם)

בבעל הטורים כתב וז"ל "כתיב לעיל כי קרן אור פניו וסמך ליה פרשת שבת, לומר שאינו דומה קירון פנים של שבת לשאר ימים" עכ"ל. ומבואר שיש אור פנים מיוחד בשבת, וכן מסופר על הסבא מקלם ועל הגר"א לופיאן ועוד שראו עליהם בשבת מאור פנים מיוחד. וכן מבואר בראשית רבה על הפסוק "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו", בירכו במן וקידשו באור פניו של אדם, דאינו דומה מאור פניו של אדם בכל השבוע ומאור פניו בשבת.

ויקהל משה (שם)

בילקוט שמעוני (כאן) איתא אמר הקב"ה עשה לך קהילות גדולות ודרוש לפנייהם ברבים הלכות שבת, כדי שילמדו ממך הדורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת ושבת ולקרות בבתי מדרשות ולדבר ולהורות לישראל דיני שבת עכ"ל. ומבואר דיש מעלה מיוחדת בלימוד ברבים בשבת, ובטעמא דקרא ביאר זאת דכמו שמצינו שיש חסרון בחלול שבת בפרהסיא, כך יש מעלה בקידוש שבת בפרהסיא, [ובפרשת יתרו (כ. ח') נתבאר הא דזכור ושמור בדיבור אחד נאמרו, דהשמירה מחילול שבת והקידוש קשורים זה בזה].

שבת שבתון (ל"ה. ב')

יש שהעירו מה הטעם שפעמים כתוב "שבת שבתון", ופעמים כתוב "שבת", ובספר גן רוה הביא מהמכילתא דכאן כתוב "ששת ימים תעשה מלאכה" דמשמע מאלה, ובפרשת יתרו (כ. ח') כתוב "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך", ומשמע שצריך לעבוד בשביל המלאכה, ותירצו דבזמן שעושין רצונו של מקום המלאכה נעשית מאלה, וכשאינן עושין רצונו של מקום צריך לעבוד בשביל המלאכה, וכיון דבפרשה כתוב "תעשה" דמשמע דהמלאכה נעשית מאלה, לכך כתוב "שבת שבתון", דגם בימות החול שובת ובשבת מוסיף שביתה, משא"כ בפרשת יתרו שכתוב "תעבוד ועשית", דמשמע דצריך לעבוד בשביל המלאכה, לכך כתוב "שבת", דרק ביום השביעי שובת ולא בשאר ימי השבוע.

ובמשך חכמה ביאר דבפרשה דעושין רצונו של מקום השבת מוספת קדושה לישראל, ולכן מלאכתם נעשית ע"י אחרים, משא"כ בפרשת יתרו דאירי כשאין עושין רצונו של מקום אין השבת מוספת קדושה, ואין מלאכתם נעשית ע"י אחרים.

לא תבערו אש (ל"ה. ג')

איתא בעירובין (דף ו. ו:) דהעושה כחומרי בית שמאי וכחומרי בית הלל הרי זה כסיל בחושך הולך, ויש שביארו דהנה לבית שמאי יש איסור שביתה כלים וצריך להפקיר הנר, כדאיתא בשבת דף יח ע"ב, אלא שבכדי שלא יקחו את הנר יש עצה שיפקיר רק לאלו שלא יקחו, ומהני לבי"ש דסבירא להו (פאה) ריש פ"ו) הפקר לעניים הפקר, אך אם יעשה גם כחומרי בית שמאי וגם כחומרי בית הלל שהפקר לעניים אינו הפקר ישאר בלי נר, ולכן הולך בחושך.

לא תבערו אש (שם)

בפסחים (דף ה:) איתא דמהא דאסור לבער חמץ ביו"ט מוכח דהבערה לחלק יצאת, ופירש ריב"א דאי ללאו יצאת לא היה אסור ביו"ט, ור"ח פירש דעשה דהשבת חמץ דוחה לא תעשה דיו"ט, וצ"ב דהא ביו"ט איכא נמי עשה, ולכא"ו מבואר דאי ללאו יצאת ליכא עשה, וכן משמע ברשב"א דרק במלאכות יש עשה, [ועיין מש"כ בחידושי רבי שמואל פסחים דף ה' ע"ב (אות פ"ט)].

לא תבערו אש (שם)

הצדוקים פירשו את הפסוק "לא תבערו אש" שאסור שיהא אש מובערת בשבת, ומהאי טעמא אנו אוכלים חמין בשבת כדי להוציא מלבן של צדוקין, ובבעל המאור (שבת דף טז: מדפה"ר) [והובא במשנ"ב סו"ס רנ"ז] כתב וז"ל "וי"א כי תקנת רבותינו היא לענג את השבת בחמין, וכל מי שאינו אוכל חמין צריך בדיקה אחריו אם הוא מין, ואם מת יתעסקו בו עממין, ולהזמין, לבשל להטמין, ולענג את השבת ולהשמין, הוא המאמין, וזוכה לקץ הימין" עכ"ל, ובדבריו מבואר דיש ב' ענינים באכילת החמין, חדא להוציא ממנהגם של הצדוקים, ועוד משום עונג שבת, והנה העירו דמה הטעם שצריך להטמין חמין בשבת, והא בלא"ה חייבים להדליק נרות שבת שהוא נגד הצדוקין, ולהני"ל מבואר דהענין באכילת חמין הוא גם משום עונג שבת.

ואת הכפרת ואת פרכת המסך (ל"ה. י"ב)

באור החיים כתב שהסיבה שהשוה הכתוב את קדושת הכפרת לקדושת הפרכת, משום שהם בגדר אחד, וצ"ב הדמיון ביניהם. וראיתי לבאר דהנה בפרשת תרומה (כ"ו. ל"ג) כתוב "והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים", ומבואר דמטרת הפרוכת היא להבדיל, אמנם מבואר עוד שהיה מטרה כדי לכסות את הארון, וכמבואר בפרשת במדבר שכשהיו לוקחים את הארון היו מכסים אותו בפרוכת, וכן מבואר בתוס' בב"ב (דף ג.) בשם ר"ת שנקרא אמה טרקסין ע"ש שהיה טורק על הארון, וכן כתוב בפרשת פקודי (מ"ג. ג') וסכת על הארון את הפרכת, וע"ע בתוס' בביצה (דף יד:) שלכן מקבל טומאה, ומעתה מבואר היטב הדמיון דשניהם הוו כיסוי לארון.

ועוד י"ל דהנה במקדש דוד (קדשים ב', ג') כתב דהפרוכת הייתה מכלי המשכן, משום שהיו מזים עליה, ומעתה מבואר היטב הדימוי דשניהם היו כלי המשכן משום שהזו עליהם.

ואת מנורת המאור ואת כליה (ל"ה. י"ד)

בפרשת כי תשא לגבי משיחת הכלים כתוב (ל' כ"ז) "ואת השלחן ואת כל כליו ואת המנורה ואת כליה", ולגבי עשיית הכלים כתוב (ל"א. ח') "ואת השלחן ואת כליו ואת המנורה הטהורה ואת כל כליה", וצ"ע מ"ט במשיחת הכלים כתוב גבי שלחן "כל כליו", וגבי מנורה "כליה", ואילו גבי עשיית הכלים כתוב גבי שלחן "כליו" וגבי מנורה "כל כליה".

וביאר במשך חכמה דלמנורה היו יותר כלים דהיה כפתורים וכו', ולכן בעשיית הכלים כתוב לגבי המנורה "כל כליה", אמנם אף שהיה בה יותר כלים אבל הם היו קבועים בה, משא"כ לגבי השלחן שלא היו קבועים בה, ולכן במשיחת הכלים כתוב לגבי השלחן "כל כליו", אמנם צ"ע מכאן שכתוב לגבי עשיית

המנורה "כליה", ולדברי המשך חכמה הו"ל לכתוב "כל כליה", וצ"ע.

את הכיור (ל"ה. ט"ז)

באבן עזרא עמד בטעם הדבר שלא מוזכר שהיה לכיור ולכנו בדים, וכתב דאולי נשאום על העגלות, וצ"ע שגם למנורה לא הוזכר שהיו בדים, ולמה הוקשה לו רק על הכיור, ובאמת הרמב"ן בריש פרשת פקודי כתב שהכיור והמנורה בני קהת נשאום על הכתף.

וכל אשר נדבה רוחו אתו (ל"ה. כ"א)

בתרגום יונתן כתב דאשלמית רוחיה בנבואתא, וצ"ב למה הוצרכו לנבואה, ומובא בשם הגר"י דהוא כדי לכוון לשיעור המדויק, ואף דמבואר בבכורות (דף יז): דאין חיוב לדייק דהא א"א לצמצם, אלא דמ"מ הם עשו בצמצום, ועיין בחידושי הגר"י בבכורות (ד, יז): שביאר (ע"פ גירסת הש"מ שם) דכוונת הגמ' שם שע"פ נבואה נעשה בצמצום ובאמת היה צריך לצמצם, ועוד אפשר דבמשכן היה חיוב לצמצם.

על הנשים (ל"ה. כ"ב)

פירש רש"י עם הנשים וסמוכין עליהן ע"כ. וצ"ע מה הטעם שבאו הנשים, ובספורנו ביאר דהנה במשנה בב"ק (דף ק"ט). איתא דאין מקבלין צדקה מן הנשים בלי הסכמת בעליהן, ומעתה מבואר היטב שהבעלים באו לומר לגבאים שהם מסכימין בנדבת נשיהן.

ובטעמא דקרא העיר דלפי זה מה הטעם להלן שכתוב שהנשים הביאו מראות, ולא מוזכר שהנשים באו עמהם, ותירץ דהמראות שייכים רק לנשים, דהא לאיש אסור להסתכל בהם [עיי' בשו"ע יו"ד ס"י קפ"ב סעי' ו'] ולכן לא הוצרך להסכמתם.

וכל אשה חכמת לב (ל"ה. כ"ה)

צ"ע למה בעינן חכמה לטוות הדבר, וביאר בטעמא דקרא דהנה יש דין שאין מוסרים נדבה ביחיד, משום שחוששין שמא לא ימסרנו יפה, ובגמ' ביומא (דף לה): פריך דהכהן גדול אמו עשתה לו כתונת ומוסרה לצבור ועובד בה, ולא חוששין שמא לא ימסרם יפה, ומשני דשאני כהן גדול שהוא גדול בתורה ויודע למסור יפה, [ע"ש בתוס'], ומבואר שכדי למסור לצבור בעינן חכמה, ומבואר היטב מה שכתוב "וכל אשה חכמת לב".

ובעיקר האי דינא דחיישין שלא ימסרנו יפה, מקשים מה החשש והא הוי דברים שבלב ואינם דברים, ויש שתירצו שמסירה לגזבר הוי רק מסירה ואי"ז קנין, והוי עיקרו בלב, ודברים שעיקרם בלב לא אמרינן דברים שבלב אינם דברים כמבואר באחרונים.

ואת השמן (ל"ה. כ"ח)

בתרגום יונתן כתב שבא מגן עדן, ולכאוי צ"ל דלא חשיב שמן של נס, [ועיין רבד הזהב (חנוכה סימן י"ד) מה שנתבאר בענין שמן נס].

במראות הצובאות (שם)

בתרגום כתב "במחזית נשיא דאתין לצלאה בתרע משכן זימנא", ומבואר שהנשים היו מתפללות במשכן, וצ"ע מה מעלה יש בתפילה במשכן, והנה כתב הרמב"ם (פ"א מתפילה הל"ג) והכל יהיו מתפללין נכח המקדש בכל מקום שיהיה, ובכס"מ ביאר בב' אופנים הא' כל מקום שיהיו האנשים בין בארץ בין בחו"ל, והב' כל מקום שיהיה בית המקדש, והגר"י הביא את דברי הכס"מ שמבואר שכל מקום שיהיה המקדש דהיינו אפילו שהמשכן יהיה במקום אחר מ"מ שם הוא מקום התפילה, והביא שכן מצינו אצל חנה שהתפללה במשכן שילה ולא בירושלים, וע"פ זה ביאר דברי התרגום כאן שהיו מתפללות במשכן, משום דמקום התפילה הוא בכל מקום שיהיה וכנ"ל.

המג"א (ס"י קמ"ז סק"ה) הקשה דכיון שהנשים השתמשו במראות לצורכיהן, כיצד יכלו לתת אותם לגבוה, והא דבר שנשתמש בו הדיוט אסור לגבוה, ותירץ דכיון שהיתכו ושינו את צורתו מותר, [אמנם בתשובות חת"ס (או"ח ס"י מ"ב) נקט דאף אם שינו את צורתו אסור], ובטעמא דקרא תירץ דכמו שמצינו (בפסחים דף כו.) שקול מראה וריח אין בו משום מעילה, יתכן דמה שהיו רואים בהם אי"ז נקרא השתמשות, והביא דוגמא לזה דאם יסתכל במים לראות את פניו וכי יפסלו לנטילת ידיים משום שנעשה בהם מלאכה.

ובעיקר דברי המג"א הנה בראשונים עה"ת הקשו מדוע רק במראות הצובאות לא רצה משה לקבל, ולא בחח וזנס וכו', ועיין ברמב"ן מה שתירץ, ויש ראשונים שתירצו דשאר התכשיטים התיכו, ולפי זה נמצא שאת המראות הצובאות לא התיכו.

זכר למחצית השקל

כתב הרמ"א (ס"י תרצ"ד ס"א) י"א שיש ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן זכר למחצית השקל וכו', ויש ליתן ג' חצאי גדולים במדינות אלו וכו' ע"כ. ובביאור הלכה כתב שבמדינתנו נראה דמדינא יוצא במטבע קטנה שנקרא חצי גרא"ש, אבל מ"מ אי"ז מטבע חשובה כלל אפילו אם נותן ג' חצאין, אם לא שנותן גם בעד בניו הקטנים. וצ"ב מהו הצירוף הזה שכשנותן בעד בניו חשיב מטבע חשובה.

ומי שיש לו רק שקל שלם, מצדד בביאור הלכה דיכול לפורטו בקופה לחצאים, דכיון דכבר נהוג עלמא כך הו"ל כאילו התנו בהדיא כל הנותנים לצדקה דעל דעת כן נותנים. ואם אינו יכול לפרוט כתב המהרש"ם (בדעת תורה שם) שיתן השקל ויאמר שמקנה רק חצי ממנו לצדקה והשאר מתנה, וכן ב' אנשים יכולים ליתן שקל א' שלם וכל אחד יקנה חצי [כדתנן בשקלים פ"א מ"ד].

ויש להסתפק במי שיש לו רק שקל וחצי, דאע"ג דשוה כג' חצאי שקלים, מ"מ אין זה זכר למחצית השקל, ואפשר שצריך שיקנה חצי אחד, ואח"כ יקנה החצי השני, אך לא יקנה ב' החצאים בבת אחת, דבכה"ג לא יקיים זכר למחצית השקל.

עוד כתב הרמ"א (שם) ואין חייב ליתנו רק מי שהוא מבין עשרים ולמעלה, ובמשנ"ב (סק"ה) כתב דהפוסקים חולקים, וס"ל דמבין י"ג ולמעלה חייב במחצית השקל, והביא מהא"ר דהמנהג ליתן אפילו בעד בניו הקטנים, ואשה מעוברת בעד ולדה, וכל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו שוב אינו פוסק, ע"כ. ויל"ע בעובר שהתחיל אביו לשקול על ידו אם יש בזה את הדין שכשילד שוב אינו פוסק.

ניתן להאזין לשיעור על פרשת השבוע שנמסר מידי עש"ק לאחר תפילת שחרית בהיכל הישיבה

בקו המידע 0799-38-9999 בשלוחה 2-4-7

לתרומות והערות ולקבלת הגיליון 055-7609999 ובמייל - RS244244@gmail.com